

מקורות לעיון במס' בבא מציעא: פרק המקבל

דף כב

מ. זילברמן

ניסן תשע"ג

(קט.) **מקרי דרדקי שפשע.** איתא בגמ' דאמר רבא מקרי דרדקי שתלא טבחה ואומנא וספר מתא כולן כמותרין ועומדין דמי כללא דמילתא כל פסידא דלא הדר כמותרין ועומדין דמי, ע"כ. וכוונת הגמ' לכאורה דבשאר אומנים א"א לסלק בלא התראה, אבל אלו מסלקים אפי' בלא התראה. [ומ"מ כתב הנמוק"י (סו. בדפי הרי"ף ד"ה וטבחה) דאף דלא בעינן התראה מ"מ בעינן שיהיו מוחזקים בזה ג' פעמים. וכן פסק הרמ"א (סי' ש"ו ס"ח).] [עי' בשו"ת משנת יעבץ ח"ב סי' ל"ח שכתב, "ובמקום פסידא עביד אנש דינא לנפשיה ורשאי אף להכותו ולהוציאו".]

ונחלקו רש"י והתוס' בהטעם דמקרי דרדקי חשיב כפסידא דלא הדר. דרש"י כתב, דשבשתא כיון דעל על. ואילו התוס' (ד"ה וספר מתא) חולקים על רש"י וכתבו, "לפי שבאותה שעה שלימדו שיבושים נתבטל לו לימוד של אמת". וכן כתבו בב"ב (כא: ד"ה ומקרי דרדקי), "דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים ואותה שעה אין יכולים להחזיר לעולם". הרי לרש"י הפשיעה היא בעצם הטעויות שמלמדים ואילו להתוס' הפשיעה היא בביטול הזמן הכרוך בזה. וכתב המדרכי (סי' שצ"ט), "ויש מפרשים כל שכן אם בטל יום או יומים דמצי מסלק ליה בלא התראה כן עשה רבי למעשה".

וכדברי יש מפרשים במדרכי מצינו ברמב"ם (פ"י שכירות ה"ז) שכתב, "ומלמד תינוקות שפשע בתינוקות ולא למד או למד בטעות". וכן פסק המחבר (סי' ש"ו ס"ח). [והרמ"א שם הביא דברי המדרכי.] וכן פירש הר"ן בדברי הרי"ף (ב"ב י:) דמתבטל מלימודו. וע"ע במאירי שכתב, "אם שלא ללמד אם ללמד בטעות אם לחבול בהם יותר מן הראוי". וכן כתב הראב"ד בשטמ"ק דפשיעת מקרי דרדקי היינו שמכה אותם יותר מדאי.

ולהלכה לענין זמן בטולם בדברי המדרכי והרמ"א כתב הסמ"ע (ס"ק כ"א), "וק"ל למה כתב יומים הא כ"ש הוא מיום. ואפשר שכונתו לכונת המקרא דכתיב בפרשת משפטים ואם יום או יומים יעמוד לא יקם ודרשו רז"ל [במכילתא שם] יום שהוא כיומים דהיינו מעת לעת ה"נ בעינן שיבטלו דוקא מעת לעת". ויש לעמוד על הדין לגבי מלמד המאחר לעבודתו. ראה בשו"ת הרמב"ם (מהדורת בלאו סי' שסט עמ' 645 – 7 הו"ד בפסקי דין ירושלים דיני ממונות ח"א עמ' קעח) שנשאל על מלמדי תינוקות שמניחין מלאכת שמים והולכין להעיד עדות אף בכספים לא בחינם ופסק, "ואלו מלמדי תינוקות שבאלו הימים כמה בטלות מבטלים מלאכתם בכל יום בדברים בטלים ותמיד הם עוברים, והלואי שלא יבטלו מלאכתם אלא להעיד בלבד בחינם". ועוד הביא משו"ת חות יאיר (סי' ק"ו) שכתב, "ופעמים רבות שבאו לפני נדון בה"ב ומשרת שחזרו בהם פעמים בשאט נפש ולפעמים שחזר הבה"ב ע"י שאיחר המשרת לבא תוך הזמן יום או יומים ולפעמים היה שוגג ואונס ומימי לא פסקתי דין ביניהם רק טרחתי מאד עד שמצאתי פשר דבר".

ובפסקי דין ירושלים שם כתב דיש להוכיח מזה דאין לפטור מלמד עבור איחור לעבודה בלבד. ועי' בשו"ת אג"מ (יו"ד סי' קל"ח) שכתב, "ולכן ודאי כל מורה בין תורה שבכתב בין תורה שבע"פ מחוייב שלא לבטל אפילו משהו ממה שא"צ לתינוקות בשעות שהוקבעו ללמוד עמהם ... אבל כל זה הוא לאיסורא ולא לענין לסלק דבשביל בטול זמן קצר מאחר שעכ"פ הרבה נפרצו בזה במדינתנו אין יכולין דהוי כנתרצו אדעתא דהכי אף שהוא שלא כדין אף שהתוס' ב"ב איירו גם לענין סלוק ונמצא שמעצם הדין דגמ' יש לסלק אבל

מאחר שבכאן נפרצו בזה אין יכולין לסלק וגם אין בידנו להעמיד הדין על תלה. אבל כל מורה אשר הוא ודאי ירא שמים צריך לחוש לנפשו שלא יעשה מלאכת ה' רמיה ח"ו וצריך לזהר שלא להתאחר כלום אם לא באונס גמור באופן שרחמנא פטריה."

אך בפסק דין אחד בביה"ד דאמריקא פסקו שאיחורה של מלמדת משמשת כעילה לפיטורין. ובשו"ת דברי גאונים (כלל פ"ב אות ל"ו) הביא דש"ץ שנסע מן העיר לכמה שבועות בלי רשות קבל יכולים לסלקו. וכן פסק בשו"ת ציל אליעזר (ח"ז סי' מ"ח פ"י) שמי שחסר מן העבודה הרבה משך זמן רב בודאי שיכולים לפטור אותו אף אם סיבת ההעדר משום מחלה, וזה בודאי נחשב כחזקה המוזכר ברמ"א ובמרדכי אף אם לא התורו בו. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' שט"ו) שכתב שאברך בכולל שאינו שומר על הסדרים יכולים לסלקו (כלומר לא לשלמו) אפי' באמצע הזמן.

ופסק הרמב"ם (פ"ב ת"ת ה"ג), "מלמד התינוקות שהוא מניח התינוקות ויוצא או שהוא עושה מלאכה אחרת עמהן או שהוא מתרשל בלימודן הרי זה בכלל ארור עושה מלאכת ה' רמיה, לפיכך אין ראוי להושיב מלמד אלא בעל יראה מהיר לקרות ולדקדק". וכתב הכ"מ, "למד כן מדאמרינן פ' לא יחפור דמשום דרביה דיואב לא דק בשיבושא חד דטעה יואב נאמר עליו ארור עושה מלאכת ה' רמיה וממילא שמעינן דה"ה לכל הגורם לטעות התינוקות". ופסק הרמ"א (סי' שלג ס"ה), "ואסור לעשות מלאכתו עם הלמוד או לנעור בלילה יותר מדאי, או להרבות במאכל וכל המשנה ידו על התחונה ומעברין ליה".

ובענין מה נקרא פשיעה למעשה כתב האג"מ (חו"מ ח"א סי' ע"ז), "הנה כששכרו מלמד סתם אם עושה מלאכתו באמונה שהוא שמסביר היטב להתלמידים מה שלומד אתם ורואה שיחזרו על למודם כפי הצורך להם ולא יבטלו זמן הלמודים בדברי בטלה והוא ירא שמים שהתלמידים ילמדו ממנו להיות שומרי תורה ומצוות הוא המלמד הראוי להיות מורה ומלמד לתלמידים וא"ל לסלקו". ובנידון אחד שבא לפני ביה"ד דאמריקא פסקו דאף הנהגת חוסר נימוס עם מלמדים אחרים חשיב כפשיעה ובנידון אחר פסקו שחוסר רצון להשתתף פעולה עם הנהלת המוסד חשיב כפשיעה. וכן פסק בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' ע"ה) שכתב בסוף דבריו, "דאל"כ בטל כח השלטון, ויוכל לבוא לידי הפקרות בכל המוסד, ואם שיטה חנוכית של המנהל, ל"ה שיטה דחול, ושלא כהלכה, בודאי מחויב המורה לשנות שיטתו - שזה בידו - לשיטת המנהל, אבל בודאי אין לעשות דינא לנפשי, ויש להציע הענין לפני ב"ד". וענין דומה בפסקי דין רבנים (ח"ח החל מעמ' 129) במלמדים שהוציאו דיבה על מוסד שעבדו שם.

ובענין מי נכלל במלמד דרדקי בפסקי דין ירושלים הנ"ל דנו בגננת בתלמוד תורה שהיתה מאחרת כמה פעמים לעבודה ופטרו אותה ורוב הדיינים סברו דיש לה דין מקרי דרדקי הואיל ומשמשת במוסד ישיבת ויש עליה אחריות גדולה כיון שמלמדים אותם לומר ברכות ולקרוא קריאת שמע ולהתרגל בכל מיני מצוות ומעשים טובים. והמיעוט סבר שתפקידה זה רק לשמירת טף בעלמא.

עיקר תוס' פרק המקבל

(קג.) המקבל	(קז:) ארבע
(קג:) ואזל, מנקה	(קח:) האי
(קד.) דאפשר, אידי, ה"ג	(קח:) הכל
(קד:) אהני, סבר	(קט.) אין לך
(קו.) אי, אלא, מתיב	(קט:) וספר מתא, מסלקינן, רבא, נפלו
(קז.) האי מאן, אילן	(קי.) א"ל